

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра моніторингу довкілля та природокористування

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
роботи

« ____ » _____ 2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
Political and economic aspects of biodiversity conservation in V4 countries
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти **магістр**

галузь знань **10 Природничі науки**

спеціальність **101 Екологія**

освітня програма **Екологія та охорона навколишнього середовища**

спеціалізація **Заповідна справа**

вид дисципліни _____ **за вибором** _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет **екологічний**

2019 / 2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)
29.08.2019 року, протокол № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Коваль І.М., к.г.н., с.н.с., доц. кафедри моніторингу довкілля та природокористування
екологічного факультету
Максименко Н. В., д-р геогр.н., доц., завідувач кафедри моніторингу довкілля та
природокористування екологічного факультету,
Dr. Krzysztof Niedziałkowski (PL),
Dr. Anton Shkaruba (HU)

Програму схвалено на засіданні кафедри моніторингу довкілля та природокористування

Протокол від 29.08.2019 року № 12

Завідувач кафедри моніторингу довкілля та природокористування

(підпис) Максименко Н. В.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією екологічного факультету

Протокол від 29.08.2019 року № 10

Голова науково-методичної комісії екологічного факультету

(підпис) Максименко Н. В.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Political and economic aspects of biodiversity conservation in V4 countries» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 101 «Екологія».

Мова викладання – англійська.

Програма навчальної дисципліни складена відповідно до освітньої програми підготовки магістра «Екологія». Спеціальності 101 «Екологія», спеціалізації «заповідна справа»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни - формування у студентів систематичних знань щодо досвіду країн Вишеградської групи політичних та економічних основ збереження біорізноманіття на об'єктах ПЗФ, створення екологічної мережі, а також навчити проводити перевірку екологічного стану природних та антропогенних об'єктів та територій, розробляти ефективні способи правового, організаційного та інженерного захисту екологічних систем та населення від дії небезпечних екологічних факторів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Political and economic aspects of biodiversity conservation in V4 countries» є:

- використати досвід країн Вишеградської групи для формування знань щодо моніторингу та біорізноманіття на об'єктах ПЗФ та створення екологічної мережі;
- сформувати чітке розуміння основних закономірностей здійснення моніторингу щодо біорізноманіття на об'єктах ПЗФ та законодавчої державної та міжнародної нормативно-правової бази, яка забезпечує проведення моніторингу та збереження біорізноманіття та об'єктах ПЗФ.

1.3 Кількість кредитів – 4

1.4 Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
28 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
78 год.	106 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути наступних компетентностей:

1. Знати основні поняття і визначення курсу стосовно політичних та економічних чинників збереження біорізноманіття на об'єктах ПЗФ,
2. Законодавче підґрунтя збереження біорізноманіття в країнах V4 та Україні.
3. Аналізувати відповідність природоохоронного законодавства України сучасним європейським вимогам і соціально-економічним реаліям.
4. Вміти оцінювати рівень біорізноманіття на об'єктах ПЗФ.
5. Вміти розробити заходи зі збереження біологічного різноманіття.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Protected areas governance

Тема 1. Conflicts over national parks enlargement. The key case study areas for this module is Białowieża National Park (PL) (Europe's largest pristine forest), and Hortobágy National Park (HU) (Pusta landscape), which are to be compared with national parks protecting similar bioms in the region of Kharkiv – Homil'shanski (forest) and Slobozhanski (steppe, sometime slightly forested) national parks.

Тема 2. Participation of non-state actors in protected area management. Group assignments will be related on various aspects on the National Parks' establishment and expansion in Poland and Hungary compared with Ukraine.

Тема 3. Protected areas – the government or local and regional authorities to facilitate the group assignment the module will include a field trip to a nature protected area. Establishment of protected areas over time and factors involved; the V4 case studies are among the most important nature protected areas in their countries, setting standard in the sector, and they will not only serve as demonstration cases for biodiversity governance transition, but also show the best practices of managing forest and steppe biomes.

Розділ 2. Natura 2000 introduction and management

Тема 4. Establishing Natura 2000 sites – who, when, what area, and why. This module will explain rational, objectives and tools behind Natura 2000 process, and then give an overview of biodiversity governance backgrounds in V4 countries.

Тема 5. EU directive as an external shocks for policy. Taking this as a starting point, we will discuss how Natura 2000 was implemented and managed in different V4 countries, why that happened, and what lessons we can take from there for Ukraine.

Тема 6. Emergence of multi-level biodiversity governance (MLG) in V4. The latter will be used as a topic for class debates. The module will include a role play – a biodiversity seminar for the continental zone of Ukraine.

Тема 7. Role of actor networks; role of different political and cultural backgrounds in V4 countries. Based on V4 experience the students will need to assemble in coalitions and make and discuss proposals for NATURA2000/Emerald network sites.

Розділ 3. Ecological corridors linking protected areas

Тема 8. Who and why promotes ecological corridors. After a general introduction to the issue (including EU (EIA) and national requirements to green corridor infrastructure), the module will discuss how ecological corridors are established and managed in V4 countries, in particular in Hungary and Poland.

Тема 9. How ecological corridors influence road construction. As long as ecological corridors are being introduced in Belarus, a specific focus will be on potential issues that can emerge in Belarus.

Тема 10. Interactions of EU directives (EIA) and national legislation (including analysis of MLG, pluralism and networks). This problem will be elaborated by students during group exercises; by the end of the module they will be expected to analyse different stakeholder perspectives and give recommendations to main stakeholder groups (to be) involved into the process.

Розділ 4. Wildlife conservation

Тема 11. Introduction of individual species protection and their management in V4 countries EU directives and NGO lobbying in wildlife management. Role of international agreements, EU directives and NGO lobbying in wildlife management. This module will start with an overview of EU requirements to introduction and management of wildlife species, and then continue with case studies focusing on experiences with specific species in different EU countries. Management of wolf in PL in 1998, moose hunting, European bison conservation, protection of beavers, lynx etc).

Тема 12. Influence of socio-economic and political transition on species management. As a part of each case studies discussion, similar issues (historical, existing and potential) will be identified and discussed in small groups for Ukraine. Issues of structure, agency, external shocks and conflicts in wildlife management

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Protected areas governance												
Тема 1. Conflicts over national parks enlargement.	9	2				7	9					9
Тема 2. Participation of non-state actors in protected area management	11	2	2			7	11					11
Тема 3. Protected areas – the government or local and regional authorities to facilitate the group assignment the module will include a field trip to a nature protected area	9	2				7	9	2	2			5
Розділ 2. Natura 2000 introduction and management												
Тема 4. Establishing Natura 2000 sites – who, when, what area, and why	9	2				7	9					9
Тема 5. EU directive as an external shocks for policy.	11	2	2			7	11					11

Тема 6. Emergence of multi-level biodiversity governance (MLG) in V4.	9	2				7	9					9
Тема 7. Role of actor networks; role of different political and cultural backgrounds in V4 countries	11	2	2			7	11	2	2			7
Розділ 3. Ecological corridors linking protected areas												
Тема 8. Who and why promotes ecological corridors.	9	2				7	9					9
Тема 9. How ecological corridors influence road construction	11	2	2			7	11					11
Тема 10. Interactions of EU directives (EIA) and national legislation (including analysis of MLG, pluralism and networks).	9	2				7	9		2			7
Розділ 4. Wildlife conservation												
Тема 11. Introduction of individual species protection and their management in V4 countries.. Role of international agreements, EU directives and NGO lobbying in wildlife management	11	2	2			7	11					11
Тема 12. Influence of socio-economic and political transition on species management.	9	2				7	9	2	2			5
Усього годин	120	24	12			84	120	6	8			106

4. Теми семінарських і практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин д.в./з.в.
1.	Conflicts over national parks enlargement, including actors and discourses involved.. Establishment of protected areas over time and factors involved. Participation of non-state actors in protected area management.	2/1
2	Protected areas – the government or local and regional authorities	2/1
3	Protected areas – the government or local and regional authorities	2/1
4	Establishing Natura 2000 sites – who, when, what area, and why. EU directive as an external shocks for policy.	2/2
5	Emergence of multi-level biodiversity governance (MLG) in V4.. Role of actor networks; role of different political and cultural backgrounds in V4 countries.	2/2
6	Who and why promotes ecological corridors. Role of international agreements, EU directives and NGO lobbying in wildlife management	2/1
	Разом	12/8

6. Самостійна робота.

Студент повинен самостійно опрацювати додаткову літературу та зробити доповідь згідно наведених тем. Орієнтовна кількість годин на опрацювання додаткового матеріалу наведена в таблиці.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Conflicts over national parks enlargement	7	9
2	Participation of non-state actors in protected area management	7	11
3	Protected areas – the government or local and regional authorities ⁹	7	5
4	Establishing Natura 2000	7	9
5	Emergence of multi-level biodiversity governance (MLG) in V4.	7	11
6	Role of actor networks; role of different political and cultural backgrounds in V4 countries	7	9
7	Role of actor networks; role of different political and cultural backgrounds in V4 countries.	7	7
8	Who and why promotes ecological corridors.	7	9
9	How ecological corridors influence road construction	7	11
10	Interactions of EU directives (EIA) and national legislation	7	9
11	Role of international agreements, EU directives and NGO lobbying in wildlife management	7	11
12	Influence of socio-economic and political transition on species management.	7	5
	Разом	84	106

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

7. Методи контролю

В процесі вивчення дисципліни використовуються наступні контролю: поточний протягом семестру; приймання контрольних робіт, передбачених навчальним планом; екзамен.

Поточний контроль проводиться у формі письмового експрес-контролю на лекціях. Дві поточні контрольні - у формі комп'ютерного тестування.

Екзамен з дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання та проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу і в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою дисципліни.

Виконання практичних, контрольних робіт оцінюються в балах, які потім додаються і переводяться в оцінку за національною та міжнародною системами відповідно до критеріїв, прийнятих в університеті.

Умовою допуску студента до підсумкового семестрового контролю є зарахування виконання всіх практичних робіт.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота	Екз	сума
--	-----	------

														мен	
Розділ 1			Розділ 2				Розділ 3			Розділ 4		К/Р		Пр. роб	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	1	2	8	
0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	15	15	24	100

Кожен розділ контролюється у трьох формах: бліц-опитування (письмова та /або усна форма), поточні контрольні роботи (письмова форма) та практичні роботи.

Кількість балів поточного контролю розраховується за формулою:

$$O = T + K + П$$

де Т - кількість балів, отриманих на бліц-опитуваннях під час лекційних занять (максимум 8 балів),

К - кількість балів, отриманих після написання 2-х контрольних робіт (максимум 30 балів),

П- кількість балів, отриманих після виконання 8 практичних робіт (максимум 24 бали).

Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) складається з оцінки за поточний контроль, яка становить 60 балів (максимум) та оцінки за підсумковий семестровий контроль (екзамен), яка становить 40 балів (максимум).

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент під час поточного контролю на всіх видах аудиторних занять протягом семестру – 30 балів, при цьому допуск до підсумкового семестрового контролю регламентується наступними умовами.

1. Всі контрольні роботи написані на позитивну оцінку, тобто набрано більш, ніж 50% загальної суми балів кожної контрольної роботи (7,5 бала і більше).

2. На бліц-опитуваннях набрано більш, ніж 50% загальної суми балів (3 бали і більше).

3. Всі практичні роботи виконані та оцінені позитивно (більше 50% загальної суми балів за кожну роботу (8 балів і більше).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

Знання студентів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

– "відмінно" – студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

– "добре" – студент добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

– "задовільно" – студент в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища,

пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

– "незадовільно" – студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані

Приклад екзаменаційного тесту (40 б.)

Кожна правильна відповідь – 1 бал

1. *Natura 2000* – це екологічні мережа :

1) ЄС; b. Північної Кароліни; c. США

2. Головною передумовою для сталого управління екосистемами є:

a. участь державної влади; b. громади, c. всіх зацікавлених сторін

3. На думку американського вченого Юджина Одума для підтримання базового функціонування екосистем і ландшафтів необхідно зберегти в природному стані:

a. 85% території; b. 2/3 території; c. 1/3 території

4. Вперше, ідею Європейської екомережі було запропоновано в:

a. 1880; b. 1993; c. 2000

5. Європейська екомережа *Natura 2000* була заснована ЄС у

a) 1990; б) 1992, c) 2000

6. Директива про птахів була прийнята:

a) 1960; b) 1979 c) 1992

7. Директива про оселища була прийнята у:

a. 1992; b. 1979; c. 2015

8. Вишеградська група заснована у:

a. 1991; b. 1993; c. 2004

9. Головною метою створення Вишеградського об'єднання країнами Центральної Європи було об'єднання зусиль тоді ще трьох країн – Польщі, Угорщини та Чехословаччини для виходу із сфери впливу :

a. США; b. Франції; c. СРСР

10. «Острівний ефект» національного парку є наслідком:

a. рекреації; b. малої площі парку, облямованої автомобільними дорогами та ущільнення будівництва вздовж доріг; c. збільшення природоохоронних територій;

11. Багаторівневе управління природоохоронними територіями в країнах Східної Європи характеризуються:

a. переважною ієрархічною структурою, що виникає внаслідок обмеженої традиції децентралізації та самоврядування; b. посиленням централізації; c. управлінням неурядовими організаціями

12. Створення Європейської екомережі включає такі елементи:

a. природні ядра, екокоридори; b. природні ядра, буферні зони, екокоридори; c. природні ядра, екокоридори, відновлювальні райони, буферні зони

13. Створення багаторівневого екологічного врядування передбачає:

a. делегування повноважень для зниження сили адміністративного рівня і залучення: a. рівних учасників до формування екологічної політики; b. громади; c. неурядових організацій

14. Приклад «островів»:

a. Біловезький ліс; b. Ойцовський; c. Дворічанський

15. Концепція екомережі базується на умові:

a. встановлення взаємозв'язку між природними комплексами для протидії їх фрагментації у просторі; b. впровадження еколого-безпечних технологій; c. відновлення механізму біотичної регуляції навколишнього середовища.

16. Екологічна мережа України є органічною складовою:

Екологічної мережі *Натура – 2000*; b. Пан-Європейської екологічної мережі; c. Європейського зеленого пояса

17. *Естакади дикої природи* розроблені, щоб покращити: можливості переходу:

а. великих ссавців; б. малих гризунів; с. рептилій

18. *Перші переходи для диких тварин були побудовані у 1950-х роках у:*

а. Франції, б. Англії, с. США

19. *Найбільше екодуків у:*

а. Греції; б. Німеччині; с. Нідерландах

20. *Захист правового статусу вовка було реалізовано у Польщі:*

а. 1972 році, б. 2015 році, с. 1998 році

21. *Чисельність вовків повинні контролювати правила, які базуються на знаннях про:*

а. захворюваність, статус популяції вовків; б. статус популяції вовків, статус природних видів здобичі для вовків, захворюваність і розподіл вовків та знешкодження худоби; с. чисельність вовків, харчові ланцюги, в які включено вовків.

22. *Програма зменшення чисельності вовків призводить до:*

а. збільшення кількості лосів; б. зменшення кількості лосів; с. стабілізації кількості лосів.

23. *Періоди історії розвитку діяльності міжнародного регіонального об'єднання країн Центральної Європи - Вишеградської четвірки:*

а. 1991- 2004 рр. та після 2004 року; б. 2004-2007 рр. та 2007-2018 рр.; с. 1972-1988 рр. та 1989-2018 рр.

24. *Смарагдова мережа (Емеральд) поза країнами ЄС відповідає екомережі:*

а. Зелений Європейський пояс; б. Натура 2000; с. Альпійська мережа природоохоронних територій

25. *Особливості в управлінні природоохоронними територіями в Східній та Центральній Європі:*

а. процес управління урядом, громади не брали участі в прийнятті рішень щодо територій, що охоронялися; б. громади приймали участь в управлінні; с. громади приймали участь в управлінні частково.

26. *«Нова парадигма» природоохоронними територіями підкреслює» підкреслює співпрацю між:*

а. центральним урядом, регіональними та місцевими органами влади, корінними громадами, приватними компаніями та неурядовими організаціями; б. корінними громадами, приватними компаніями та неурядовими організаціями; с. центральним урядом, регіональними та місцевими органами влади

27. *Нагальна потреба створення екомережі виникла:*

а. на початку 90-х років минулого століття; б. на початку 2000-років; с. на початку 19 століття

28. *Причини необхідності створення екомережі:*

а. фрагментація заповідних територій призводила до їх деградації; б. зменшення видового біорізноманіття; с. зменшення генетичного біорізноманіття

29. *Вперше, ідею Європейської екомережі було запропоновано:*

а. колективом голландських дослідників у 1993 р. на конференції в Маастріхті; б. на конференції ООН про біологічне різноманіття в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) в 1992 році; с. на Національному форумі з біорізноманіття у США в 1986 р.

30. *Ключовими питаннями, що вже використовується в країнах ЄС-25, які першими представили нову політику щодо природоохоронної діяльності, полягає у:*

а. залученні ширшої групи учасників (неурядові організації, члени громади тощо) на різних, зокрема місцевих рівнях до управління природоохоронними територіями; б. залученні неурядових організацій; с. залученні громади

31. *Неурядові організації Угорщини:*

а. Національне Товариство охоронців (MTVSz, Friends of the Earth); б. товариство для охорони природи "Саламандра"; с. Натуралістичний клуб

32. *Орхуська Конвенція (м. Орхус, Данія, 1998) була прийнята з метою:*

а. захисту біорізноманіття; б. гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища; с. Захисту і підтримки неурядових організацій, пов'язаних з охороною довкілля

33. *Наслідком членства в ЄС було впровадження:*

а. стандартів союзного права, включаючи широкий спектр принципів сталого розвитку; б. розширення охорони природних районів; с. сталого розвитку та розширення природоохоронних територій

34. *Неурядові організації Польщі:*

а. WWF (World Wildlife Fund, Всесвітній фонд дикої природи); б. Національне Товариство охоронців (MTVSz, Friends of the Earth); с. Натуралістичний клуб

35. *Головна мета екомережі:*

а. зберегти весь комплекс екосистем, середовищ існування видів та їх генетичної різноманітності; б. не допустити подальшої фрагментації рослинного покриву, забезпечити відновлення компонентів ключових екосистем та екологічну стабільність ландшафтів; с. зберегти весь комплекс екосистем, середовищ існування видів та їх генетичної різноманітності і не допустити подальшої фрагментації рослинного покриву, забезпечити відновлення компонентів ключових екосистем та екологічну стабільність ландшафтів

36. *Дороги під мостом з натуральною підлогою із земляного субстрату необхідно використовувати для:*

а. копитних (оленів); б. для середніх ссавців (чорного ведмедя); с. дрібних ссавців та амфібій

37. *Найважливішу угоду, яка захищає великих хижих в Європі було підписано на конференції:*

а. в 1979 році в Берні (Швейцарія); б. 1998 році, м. Оргус, Данія; с. в 1992 році в Ріо-де-Жанейро, Бразилія

38. *Управління захищеними територіями передбачає:*

а. збереження біорізноманіття; б. вирішення конфліктів між різними інтересами у використанні екологічних ресурсів, що охоплюють захищені території; с. розподіл витрат

39. *Natura 2000 – це:*

а. мережа охоронних ділянок, центральний елемент у охороні біорізноманіття на території країн-членів ЄС; б. екомережа Східної Європи; с. екомережа країн Центральної Європи

40. *Скільки біосферних заповідників є в Україні:*

а. 10; б. 5; с. 7.

11. Рекомендоване методичне забезпечення

Розділ 1

Compulsory:

1. KLUVÁNKOVÁ-ORAVSKÁ, T., CHOBOTOVÁ, V., BANASZAK, I., SLAVIKOVA, L. & TRIFUNOVOVA, S. 2009. From government to governance for biodiversity: the perspective of central and Eastern European transition countries. *Environmental Policy and Governance*, 19, 186-196.
2. BLICHARSKA, M. & ANGELSTAM, P. 2010. Conservation at risk: Conflict analysis in the Białowieża Forest, a European biodiversity hotspot. *International Journal of Biodiversity Science, Ecosystem Services & Management*, 6, 68-74.
3. NIEDZIAŁKOWSKI, K., PAAVOLA, J. & JĘDRZEJEWSKA, B. 2012. Participation and Protected Areas Governance: the Impact of Changing Influence of Local Authorities on the Conservation of the Białowieża Primeval Forest, Poland. *Ecology and Society*, 17.
4. TICKLE, A. & CLARKE, R. 2000. Nature and landscape conservation in transition in Central and South-Eastern Europe. *European Environment*, 10, 211-219.
5. WESOŁOWSKI, T. 2005. Virtual conservation: How the European Union is turning a blind eye to its vanishing primeval forests. *Conservation Biology*, 19, 1349-1358.

Recommended:

1. AGRAWAL, A. 2000. Adaptive management in transboundary protected areas: The Bialowieza National Park and Biosphere Reserve as a case study. *Environmental Conservation*, 27, 326-333.
2. ARNOUTS, R., VAN DER ZOUWEN, M. & ARTS, B. 2012. Analysing governance modes and shifts — Governance arrangements in Dutch nature policy. *Forest Policy and Economics*, 16, 43-50.
3. CONNELLY, J. & SMITH, G. 2003. *Politics and the environment*, London and New York, Routledge. (Chapter 4. Rationality and Power in Environmental Policy Making).
4. FRANKLIN, S. 2002. Bialowieza Forest, Poland: Representation, myth, and the politics of dispossession. *Environment and Planning A*, 34, 1459-1485.
5. SABATIER, P. A. 1988. An advocacy coalition framework of policy change and the role of policy-oriented learning therein. *Policy Sciences*, 21, 129-168.
6. SCHLIEP, R. & STOLL-KLEEMANN, S. 2010. Assessing governance of biosphere reserves in Central Europe. *Land Use Policy*, 27, 917-927.

Розділ 2

Compulsory:

1. BÖRZEL, T. & BUZOGÁNY, A. 2010. Environmental organisations and the Europeanisation of public policy in Central and Eastern Europe: the case of biodiversity governance. *Environmental Politics*, 19, 708-735.
2. BUZOGÁNY, A. 2009a. Hungary: The tricky path of building environmental governance. In: BORZEL, T. (ed.) *Coping with the accession to the European Union. New modes of environmental governance*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
3. CENT, J., MERTENS, C. & NIEDZIAŁKOWSKI, K. 2013. Roles and impacts of non-governmental organizations in Natura 2000 implementation in Hungary and Poland. *Environmental Conservation*, FirstView, 1-10.
4. GRODZIŃSKA-JURCZAK, M. & CENT, J. 2011. Expansion of nature conservation areas: Problems with Natura 2000 implementation in Poland? *Environmental Management*, 47, 11-27.
5. NIEDZIAŁKOWSKI, K., PAAVOLA, J. & JĘDRZEJEWSKA, B. 2012. Governance of biodiversity in Poland before and after the accession to the EU: the tale of two roads. *Environmental Conservation*, FirstView, 1-11.

Recommended:

1. CENT, J., GRODZIŃSKA-JURCZAK, M. & PIETRZYK-KASZYŃSKA, A. 2014. Emerging multilevel environmental governance – A case of public participation in Poland. *Journal for Nature Conservation*, 22, 93-102.
2. FERRANTI, F., TURNHOUT, E., BEUNEN, R. & BEHAGEL, J. H. 2013. Shifting nature conservation approaches in Natura 2000 and the implications for the roles of stakeholders. *Journal of Environmental Planning and Management*, 1-16.
3. KROTT, M., JULIEN, B., LAMMERTZ, M., BARBIER, J.-M., JEN, S., BALLESTEROS, M. & DE BOVIS, C. 2000. Voicing interests and concerns: NATURA 2000: An ecological network in conflict with people. *Forest Policy and Economics*, 1, 357-366.
4. PAAVOLA, J. 2004. Protected areas governance and justice: Theory and the European Union's Habitats Directive. *Environmental Sciences*, 1, 59-77.
5. WEBER, N. & CHRISTOPHERSEN, T. 2002. The influence of non-governmental organisations on the creation of Natura 2000 during the European Policy process. *Forest Policy and Economics*, 4, 1-12.

Розділ 3

Compulsory:

1. BLICHARSKA, M., ANGELSTAM, P., ANTONSON, H., ELBAKIDZE, M. & AXELSSON 2011. Road, forestry and regional planners' work for biodiversity conservation and public participation: a case study in Poland's hotspot regions. *Journal of Environmental Planning and Management*, 1-23.
2. JĘDRZEJEWSKI, W. & ŁAWRESZUK, D. (eds.) 2009. *Ochrona łączności ekologicznej w Polsce, Białowieża: Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk.* (English abstracts of the book chapters)
3. JONGMAN, R. H. G., KÜLVIK, M. & KRISTIANSEN, I. 2004. European ecological networks and greenways. *Landscape and Urban Planning*, 68, 305-319.
4. JĘDRZEJEWSKI W., NOWAK S., KUREK R., MYŚLAJEK R.W., STACHURA K., ZAWADZKA B., PCHAŁEK M. 2009. Animals and roads. Methods of mitigating the negative impact of roads on wildlife. *Mammal Research Institute PAS, Białowieża.*
5. MACKOVČIN, P. 2000. A multi-level ecological network in the Czech Republic: Implementating the Territorial System of Ecological Stability. *GeoJournal*, 51, 211-220.
1. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 47, ст.405.
7. Закон України «Про екологічну мережу України». - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 45.

Recommended:

1. BEUNEN, R. & HAGENS, J. E. 2009. The use of the concept of Ecological Networks in nature conservation policies and planning practices. *Landscape Research*, 34, 563-580.
2. BOGAERT, D., GERSIE, J. 2006. High noon in the Low Countries: Recent nature policy dynamics in the Netherlands and in Flanders. In: ARTS, B. & LEROY, P. (eds.) *Institutional dynamics in environmental governance.* Dordrecht: Springer.
3. BONNIN, M. 2007. The Pan-European Ecological Network-Taking Stock, Council of Europe.
4. VAN DER WINDT, H. J. & SWART, J. A. A. 2008. Ecological corridors, connecting science and politics: the case of the Green River in the Netherlands. *Journal of Applied Ecology*, 45, 124-132.
1. Максименко, Н.В., Квартенко, Р.О. 2012. Принцип ландшафтно-екологічного планування в організації екологічної мережі Харківської області. Журнал «Людина та довкілля. Проблеми неоекології». №3-4. – Харків, С. 77-86.
2. Квартенко Р. О., Сонько С. П., Максименко Н. В. 2013. Проблеми територіальної організації екологічної мережі (на прикладі Сіверсько-Донецького екологічного коридору. Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: Актуальні проблеми лісового та садово-паркового господарства. – Львів: РВВ НЛТУ України, Вип. 23.6, С. 317-324.

Розділ 4

Compulsory:

1. GULA, R. 2008. Legal protection of wolves in Poland: Implications for the status of the wolf population. *European Journal of Wildlife Research*, 54, 163-170.
2. HIEDANPÄÄ, J. & BROMLEY, D. W. 2011. The harmonization game: Reasons and rules in European biodiversity policy. *Environmental Policy and Governance*, 21, 99-111.
3. SCHWARTZ, C. C., SWENSON, J. E. & MILLER, S. D. 2003. Large carnivores, moose, and humans: A changing paradigm of predator management in the 21st century. *Alces*, 39.
4. WECHSELBERGER M., RIGG R. & BEŤKOVÁ S. 2005. An investigation of public opinion about the three species of large carnivores in Slovakia: brown bear (*Ursus arctos*), wolf (*Canis lupus*) and lynx (*Lynx lynx*). *Slovak Wildlife Society, Liptovský Hrádok*. x + 89 pp.

Recommended:

1. DOYLE, T. & MCEACHERN, D. 2008. *Environment and Politics*, London and New York, Routledge. (Chapter 1. Politics and environmental studies)
2. NOWAK, S., MYŚLAJEK, R. W., KŁOSIŃSKA, A. & GABRYŚ, G. 2011. Diet and prey selection of wolves (*Canis lupus*) recolonising Western and Central Poland. *Mammalian Biology - Zeitschrift für Säugetierkunde*, 76, 709-715.
3. ROBBINS, P., HINTZ, J. & MOORE, S. A. 2010. *Environment and society: A critical introduction*, Chichester, UK, Wiley-Blackwell. (Chapter 11. Wolves)
4. SJÖLANDER-LINDQVIST, A. 2008. Local identity, science and politics indivisible: The Swedish wolf controversy deconstructed. *Journal of Environmental Policy and Planning*, 10, 71-94.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Електронний курс у базі ЦЕН ХНУ імені В.Н. Каразіна:

«Political and economic aspects of biodiversity conservation in V4 countries»

1. <http://www.alpine-ecological-network.org/the-alpine-ecological-network>
2. http://www.danubecommission.org/index.php/ru_RU/danube
3. http://www.wwf.ru/about/where_we_work/asia/closed/econet/eng
4. http://wwf.panda.org/what_we_do/where_we_work/black_sea_basin/danube_carpathian/our_solutions/freshwater/floodplains/lower_danube_and_danube_delta/
5. <http://www.europeangreenbelt.org/>
6. <http://www.alparc.org/resources/map-collection>